

Skript

HISTORISCH TIJDSCHRIFT

Interview: Academic Butterfly: Interview met artistiek directeur van het Amsterdam Museum en hoogleraar Margriet Schavemaker

Auteur: Noa Duijsens

Verschenen in *Skript Historisch Tijdschrift*, jaargang 44.4, 38-42.

© 2023 Stichting Skript Historisch Tijdschrift, Amsterdam

ISSN 0165-7518

Skript Historisch Tijdschrift is een wetenschappelijk blad dat viermaal per jaar verschijnt. De redactie, bestaande uit studenten en pas afgestudeerden, wil bijdragen aan actuele historische debatten, en biedt getalenteerde studenten de kans om hun werk aan een breder publiek te presenteren.

ACADEMIC BUTTERFLY: INTERVIEW MET ARTISTIEK DIRECTEUR VAN HET AMSTERDAM MUSEUM EN HOOGLERAAR MARGRIET SCHAVEMAKER

Noa Duijsens

Het is prachtig zonnig weer als Margriet Schavemaker, artistiek directeur van het Amsterdam Museum, ons ontvangt in het gebouw van de Hermitage Amsterdam, waar het Amsterdam Museum een eigen vleugel heeft. In de regentenkamer van het historische gebouw worden wij vergezeld door een plaquette met een lange lijst van oude, witte, mannelijke weldoeners. Met uitzicht op de Amstel spreken we haar over haar opleiding, de rol van gender binnen het werkveld en haar loopbaan binnen de academische en de museale wereld.

DE IVOREN TOREN

Schavemaker studeerde zowel kunstgeschiedenis als filosofie. “Toen ik kunstgeschiedenis ging studeren, had ik al snel het idee om de museumwereld in te gaan. Gaandeweg merkte ik dat ik dat toch niet wilde, omdat dat een hele andere basis vereiste met vakken als kunstmanagement, rechten en economie. Daarom ben ik er in mijn derde jaar filosofie bij gaan doen. In die tijd had je het doctoraal; de bachelor en master liepen naadloos in elkaar door. Er was ook keuzeruimte, dus je kon makkelijk een vak van een andere opleiding volgen. Als ik heel eerlijk ben, voelde het meer als anderhalve studie dan twee. Ik heb ook nog eens een dubbele scriptie geschreven en ben

dus voor allebei de studies met dezelfde scriptie afgestudeerd.” Ze ervaaarde de combinatie van die twee studies als goede aanvullingen op elkaar. “Voor mij voelde het als een heel waardevolle toevoeging dat je vanuit de kunstgeschiedenis met behulp van filosofie dieper kunt ingaan op vragen die vaak heel fundamenteel zijn. Vraagstukken die ook vaak door kunstenaars worden opgeworpen, over ethiek of de essentie van kunst.”

Na haar studie begon ze aan een promotietraject, dat zeker niet alleen bestond uit rozengeur en maneschijn. “Achteraf weet ik niet of ik had moeten promoveren. Ik wilde heel graag dat 'rijbewijs' hebben om aan die academische wereld



Bron: Margriet Schavemaker

verbonden te kunnen blijven, maar aan het einde van het traject was ik heel erg klaar met de universiteit. Terugblikkend zie ik veel systemische ongelijkheden. Ik vind dat ik het als jonge vrouw, moeder en academicus relatief zwaar heb gehad en dat er toch echt wel gevallen van #MeToo op mijn pad zijn geweest. Mijn promotie is niet vanzelf gegaan en ik heb interventies moeten plegen in situaties waarin mijn vrouw-zijn wel degelijk een rol speelde. Hoewel ik waarschijnlijk zelf mijn tijd ook beter had kunnen indelen, was ik er klaar mee toen ik pas na acht à negen jaar promoveerde, daarnaast al docent en coördinator van de hele opleiding kunstgeschiedenis was én lezingen-

reeksen organiseerde.” Ze kreeg steeds meer taken op haar bord en beloftes werden niet waargemaakt. “Mij werd als een worst voorgehouden dat ik een vaste aanstelling zou krijgen als ik gepromoveerd was. Ik was al vier jaar aan het flexen.”

“In het laatste jaar van mijn promotietraject kreeg ik RSI. Ik probeerde mijn onderzoek af te krijgen met twee kleine kinderen en wilde graag met ziekteverlof. Toen kreeg ik te horen: ‘Maar je bent al twee keer ziek geweest in jouw promotietraject’. Ik had twee kinderen gekregen en kreeg geen ziekteverlof, omdat ik al twee keer met zwangerschapsverlof was geweest. Drie jaar later heeft de decaan mij een half jaar

onderzoekstijd gegeven, omdat zij het zo erg vond en omdat ik bijzonder goed functioneerde als docent en coördinator. Het was veel zwaarder als vrouw en dat is het vandaag de dag nog steeds zo voor jonge vrouwelijke promovendi.”

Toen het Stedelijk Museum haar een plek aanbood, greep ze die kans onmiddellijk, want na twintig jaar bij de universiteit vond Schavemaker het mooi geweest. Hoewel de museumwereld zeker niet gevrijwaard is van machtsverschillen, ziet ze toch positieve ontwikkelingen. “Er zijn steeds meer jonge makers die ongeoorloofd goed aan de weg timmeren, met bijvoorbeeld de hele online revolutie. Ik kom natuurlijk uit de tijd waarin dat nog niet bestond. Natuurlijk zijn machtsverschillen toch nog altijd aan de orde van de dag. Gelukkig zijn er nu veel vrouwelijke directeuren en hebben we onderling een groot netwerk hier in Amsterdam waarmee we regelmatig afspreken. Je kan er terecht als er wat is.”

HET MUSEUM ALS BRUG

Inmiddels is Schavemaker artistiek directeur van het Amsterdam Museum. Ze ziet het als haar taak om als stadsmuseum een verbinder te zijn tussen mens en stad. “Musea hebben een interessante taak. Meer dan voorheen representeren ze inclusiviteit en culturele diversiteit. Het museum is een soort onderzoeksmachine, een discursieve plek en daar kan ik als academicus bij helpen. Het gaat mij altijd om de bemiddeling van kunst. Wat kunstenaars doen, denken en maken kan vaak al een enorme impact hebben. Zoals Marcel Duchamp zei: ‘Maak niet kunst voor het oog, maar voor het denken, voor het brein.’ Veel mensen begrijpen die taal niet meteen. Vanuit de academische wereld kun je dat begrijpelijk maken. In het museum kan ik dat voor het brede publiek doen. We zijn als samenleving in transitie en daarbinnen spelen culturele instellingen een belangrijke rol. Het museum is een goe-

de plek om met elkaar als samenleving dat gesprek aan te gaan over wie we waren, wie we zijn en wie we willen zijn.”

De combinatie van de academische wereld en de publieke, maatschappelijke positie van het museum is wat haar werk zo interessant maakt. “Waarom ben ik niet gewoon een academicus gebleven? Laatst werd er een jonge vrouw van de universiteit bij ons aangenomen, die noemde zichzelf een *pracademic*. Dat was een term die mij niet meer heeft losgelaten. Eigenlijk ben ik dat zelf ook. Ik

“ACHTERAF WEET IK NIET OF IK HAD MOETEN PROMOVEREN”

vind het fantastisch om in de praktijk met dingen te kunnen experimenteren en er daarnaast ook op te reflecteren. Ik geloof heel erg in die wisselwerking tussen praktijk en theorie: en ‘pracademic’ vind ik dus een hele mooie term. Ik vind allebei de werelden op zichzelf interessant, maar ik denk dat er vernieuwing zit in die gebieden er tussen. Als ik toch moet kiezen dan kies ik toch echt voor de praktijk.”

Hoewel musea traditioneel gezien worden als logge, ouderwetse instellingen merkt Schavemaker een positieve ontwik-

keling op, namelijk dat culturele instellingen steeds meer open staan voor stemmen vanuit de maatschappij. “Ik denk dat steeds meer musea snappen dat het oude model van ‘we hebben de experts die bepalen wat er getoond wordt en welke verhalen er verteld worden, en het publiek moet gewoon *sois belle et tais-toi!*, kom maar lekker binnen betaal een kaartje en that’s it - niet meer past.”¹ Veel musea werken tegenwoordig met klankbordgroepen en staan open voor de ideeën van buitenstaanders. Het durven befragen van je eigen positie en verhaal en het samenwerken met andere stemmen vergt flexibiliteit van een organisatie. Ik citeer kunsthistorica Nancy Procter: ‘We gaan van een *treasure trove* naar een *production house model*.’ Dat is denk ik wat veel musea nu proberen.c

“Dat is ook een voordeel van het Amsterdam Museum, met honderd man personeel is het veel kleiner en daardoor ben je gewoon ook wendbaarder. We werken heel missiegedreven en willen diversiteit integreren in de organisatie. Zo kunnen we veel opener zijn. Het gaat erom dat je jezelf continu durft te befragen. We zitten nog in een soort negentiende-eeuwse infrastructuur qua culturele instellingen. Ik denk dat we ons bewegen naar een tijd waarin we functies veel meer gaan vermengen – educatieve functies, zorgfuncties en culturele functies - en dat we ook binnen de cultuursector steeds meer gaan werken op een interdisciplinair niveau. Dat zie je ook aan de makers! Het zijn echte *slashies* die overal tussen heen en weer bewegen: die zijn én curator, én modeontwerper, én blogger én criticus.² Als Amsterdam Museum willen wij daar erg graag platforms aan kunnen bieden.”

Om aan zoveel mogelijk perspectieven plaats te geven, is het ook van belang om termen te gebruiken die ruimte overlaten voor meerstemmigheid. Het Amsterdam Museum nam bijvoorbeeld de beslissing om de term ‘Gouden Eeuw’ kritisch te bekijken. “We zijn tot die be-

slissing gekomen als team, maar vooral door jarenlang contact met activisten. Je staat op hun schouders. De schouders van kritische mensen die de moed vinden om echt een appèl te doen op de grote instituten om te veranderen. We hebben toen gezegd: ‘We gaan de term niet meer gebruiken op het moment dat je het niet kunt problematiseren.’ In een zaaltekst kun je prima schrijven over ‘de Gouden Eeuw van de schilderkunst volgens die of die’, maar de term is niet meer bruikbaar als synoniem voor de zeventiende eeuw; daarvoor is het te exclusief. We willen een museum zijn waarin ook ruimte is voor mensen die nazaten zijn van bijvoorbeeld tot slaaf gemaakten, voor die donkere kant: van trans-Atlantische slavernij tot machtsmisbruik. We vinden dat die kant ook moet worden belicht. Daar willen we de narratieven mee aanvullen. We hebben dus gekozen om de term niet meer te gebruiken om zo juist meer aan het discours te kunnen toevoegen. Voor ons was dit heel logisch, wij waren eerlijk gezegd echt overrompeld – wat ook waarschijnlijk wel naïef is – door de reacties vanuit de maatschappij. Dat was een hele heftige periode. Tegelijkertijd heeft het ons weer geleerd om het bij ons volgende grote project – de Gouden Koets – anders aan te pakken. Niet minder kritisch, maar wel slimmer navigeren en *stakeholders* veel vroeger betrekken bij het proces.”

Een onderdeel van een stadsmuseum zijn dat open staat voor meerstemmigheid, is ook het samenwerken met een netwerk van Amsterdammers. “We zijn heel dankbaar als mensen naar ons toe komen met vragen. Of we luisteren naar inwoners van minder welgestelde wijken als Noord en Nieuw-West. Hieruit is bijvoorbeeld het project *Vrouwen van Nieuw-West* ontstaan. Wij hebben hierdoor een fantastische, langdurige relatie met al die vrouwen en netwerken gekregen, die daarom ook vaak naar ons toe komen. Ze voelen zich echt veilig bij ons en komen met formatieve ideeën en nieu-

we projecten. We breiden het project nu uit in Noord en Zuidoost. We willen heel graag voorloper zijn en tegelijkertijd zijn we ook volgers. Goede volgers van wat er in de stad gebeurt.”

TERUGKEER NAAR DE ACADEMISCHE WERELD

Inmiddels is Schavemaker bijzonder hoogleraar Musea en kunst in de museale praktijk geworden bij de opleiding mediastudies aan de Universiteit van Amsterdam. “Ik ben toch wel weer een beetje de universitaire wereld ingestapt. Op een bepaalde manier ben ik er nooit ‘uit’ geweest: ook toen ik bij het Stedelijk ging werken, wilde ik de kans om hoogleraar te worden openhouden. Ik solliciteerde af en toe nog wel, maar uiteindelijk vond ik de laatste jaren aan de universiteit heel zwaar. Bij het Stedelijk had ik gewoon iets meer rust. Daardoor kon ik blijven publiceren, en bovendien meer dan voorheen. Ik heb in die tien jaar een academisch CV kunnen opbouwen. Dat werd op een bepaald moment opgemerkt door hoogleraren aan de Universiteit van Amsterdam en die hebben mij benaderd. Ik doe nu onderzoek, geef één keer per jaar een vak en daarnaast begeleid ik zes jonge vrouwen bij hun promotieonderzoek. We hebben ook een goede decaan – hoogleraar Marieke de Goede - die ik nog ken van mijn vorige baan bij de UvA. Samen met Ghanima Kowsoleea ben ik door haar benaderd om een dekoloniaal publieksprogramma te organiseren rondom de VOC-zaal in het Bushuis. Ik vind het fijn en eervol om daarover mee te mogen denken vanuit het museum en mijn rol als hoogleraar.”

ACADEMIC BUTTERFLY

Volgens Schavemaker is het van belang om veelzijdig te blijven en verschillende dingen uit te proberen. “Je ziet jezelf toch niet als één ding? Ik denk dat de universiteiten hier ook steeds meer aandacht voor hebben, met interdisciplinaire

colleges en bachelors. Ik denk dat dat de toekomst is. Wat niet wil zeggen dat het slecht is om *embedded* te zijn in één of twee academische disciplines. Het is niet erg om te durven specialiseren. Die basis om zo diep te gaan: dat heb je nodig. Ik ben wel een beetje jaloers op de jongere generatie. Ik denk namelijk dat mijn generatie zich te veel vast heeft gezet in één expertise. Als ik nu zou moeten beslissen zou ik hele andere dingen doen: podcasts, tentoonstellingen en filmpjes maken. Het gaat mij toch om die bemiddelende rol van verhalen, het bij elkaar brengen van kennis, makers en publiek, en het koesteren van de gelaagde reflectie die daar dan uit ontstaat. Ik vind het museum een heel leuk medium om dat te doen, omdat het uit zichzelf al een *patchwork* is. Wat ik studenten altijd adviseer, is om heel goed na te denken over wat je zou kunnen doen met het onderwerp dat je interessant vindt, en met wie. Co-creatie is ongelooflijk belangrijk. Je moet nooit denken: ik ga in mijn eentje eventjes verhalen vertellen. Neem bijvoorbeeld *Amsterdam 750*. Ik ga hiervoor zelf aan een project werken over de geschiedenis van Amsterdam vanuit het perspectief van vrouwen. Dat ga ik dus ook niet alleen doen, maar samen met allerlei Amsterdamse vrouwen. Ik denk dat als je een goed idee hebt, je het vooral gewoon moet doen. Je moet voor jezelf durven zeggen, *out loud*: dit is wat ik wil. Ik zie vaak dat vrouwen daar nog steeds moeite mee hebben. Die coach ik daarom graag. Ga ook heel veel stagelopen tijdens je studie, zodat je beter weet wat je leuk vindt en zodat je jezelf een beetje in de kijker speelt, mensen leert kennen. Als je kwaliteiten hebt en bereid bent hard te werken, kom je er wel.”

Eindnoten

1. Vertaling: Wees mooi en hou je mond!
2. Slashies zijn personen die twee of meer banen hebben.